

Frontera de Trieste (Eslovènia). Al començament de la guerra, els contendents es varen carregar d'armament.

Una tarda a Stara Pazova

Maig del 1991: Sèrbia bloca l'accés de Croàcia a la presidència federal. Iugoslàvia es trenca. Aquest és un fragment de les 'Cròniques post-soviètiques' de Llibert Ferri.

Dora va demanar ajuda urgent a Vanjo. El líder de l'Oposició Unida Sèrbia, Vuk Draskovic, estava disposat a parlar davant la nostra càmera en plena crisi constitucional i havia citat l'equip a la seva oficina. Dora s'estimava més que fes d'interpret Vanjo. Si ho feia ella, li seria inevitable de presentar-se a Draskovic, el qual descobriria immediatament, pel seu cognom, que pertanyia a aquella família de la *nomenklatura* que donava suport a Slobodan Milosevic. I tot i que Dora estava conveçuda que Draskovic era un senyor incapaç d'ofendre una dama, no es fiava gens del que pogués dir o fer Danica, dona i assessora de Draskovic, que a vegades es presentava a les entrevistes. Aquells dies corria pel món periodístic de Belgrad que Danica Draskovic

havia arribat gairebé a les mans amb un periodista francès després d'una viva discussió sobre les preguntes que podia contestar o no podia contestar el seu marit.

Vanjo va fer d'interpret de l'entrevista, a la qual Danica no va venir, però sí Dora, com un membre més de l'equip. Dora va fer molt mala cara quan Vuk Draskovic va qualificar el nacionalisme de Milosevic de "barroer, xovinista, primitiu, africà i no gens europeu", però va reconèixer que aquell home tenia tot el dret de dir-ho. La tolerància de Dora, almenys de la Dora d'aquells dies de maig del 1991 a Belgrad, no tenia res a veure amb els mètodes de brutalitat de què finalment fou víctima el matrimoni Draskovic dos anys després, quan foren detinguts, empresonats, apallissats i deixats malferits per haver en-

capçalat una protesta contra la dictadura de Milosevic. Draskovic, que havia començat la seva carrera política amb plantejaments de nacionalisme conservador, havia anat evolucionant cada cop més cap a posicions antibel·licistes i inqüestionablement democràtiques. I es va posar en el punt de mira no sols dels neostalinistes de Milosevic, sinó també dels qui havien estat companys, còmplices i socis, el nacionalisme dels quals s'havia degradat fins arribar al feixisme.

El reclutament il·legal. La maniobra de Sèrbia de blocar el nomenament de Stipe Mesic com a cap de la presidència iugoslava va trencar els pocs fils institucionals que encara vinculaven les parts enfrontades i ara, amb la perspectiva del temps, es veu clarament con aquells dies Iugoslàvia va travessar la difuminada línia que encara la separava de la guerra civil. Aquell dijous, 16 de maig de 1991, Ludmila, una amable funcionària dels serveis en llengua castellana del Ministeri d'Afers Estrangers iugoslau no va poder mantenir gaire el somriure i en un moment donat va pensar en veu alta: "La guerra amb Croàcia és inevitable i horrible. Però no vull ni pensar què ens espera quan la guerra arribarà a Bòsnia-Hercegovina, que per als qui

ARXIU

Milosevic ha estat el director a l'ombra de les estratègies sèrbies durant tot el conflicte. El seu discurs comunista ha estat bandejat aquests darrers anys per un altre en què el nacionalisme forma la peça essencial.

encara creiem en Iugoslàvia ha estat la nostra 'Iugoslàvia en petit', l'exemple de la fraternitat i de la convivència entre serbis, croats i musulmans".

Ludmila ens va facilitar amablement l'exemplar d'un diari d'un parell de mesos abans, que parlava del reclutament il·legal, però consentit, dels joves que integraven els comandos *txètnik*. Un dels punts de captació era Stara Pazova, un poble a uns trenta quilòmetres de Belgrad. Les senyes corresponien amb les d'un local del Moviment Popular pel Renaixement de Sèrbia, el partit d'extrema dreta que encapçalava Mirko Jovic. Jovic mateix no va tenir cap inconvenient a deixar-se entrevistar aquella mateixa tarda al bar del "centre social" de Stara Pazova.

Uns deu o dotze joves de vint anys a vint-i-cinc, la majoria amb cabells llargs, alguns amb barba, uns quants amb indumentària paramilitar, i tots amb ampolles de cervesa de mig litre a les mans seien en una filera de cadires de la sala que servia alhora de bar i de teatre o cinema del "centre social". A les parets hi havia retrats de personatges amb uniforme militar de gala d'aquells antics i un parell de banderes sèrbies. Instal·lar els focus i la càmera amb aquells espectadors silenciosos, però de mirada penetrant, no creava precisament un ambient relaxat i comunicatiu. Vanjo se sentia especialment incòmode perquè tenia por que en qualsevol moment un d'aquells pinxos s'acostés per preguntar-li si era serbi, croat, jueu o comunista-titista. "Podeu demanar el que vulgueu al cambrer", va dir Mirko Jovic mentre s'adreçava a tots els de l'equip amb to de col·leguisme i començaven les encaixades de mà. "Aquí sempre hi ha gent jove que ve a xerrar, a assabentar-se de les nostres activitats patriòtiques o simplement a fer una cervesa. Mireu, mireu les parets. Són els nostres herois: els nostres reis Karadjorjevic; el nostre general Mikhailovic".

Van arribar les cerveses i Jovic continuava parlant de les glòries del passat i dels sofriments del serbis a mans del règim *ustaix* croat durant la Segona Guerra Mundial, mentre els joves, els uns asseguts encara i els altres arrepnjats a la paret, es notava que seguien amb delit les explicacions del líder.

ARXIU

Osijek fou arrasada a finals del 1991. L'Eslavònia oriental va ser la zona més castigada per la guerra durant els primers mesos de les hostilitats entre Sèrbia i Croàcia.

"Allò, no ho vam poder venjar, però ara ha arribat el moment... Vosaltres què faríeu, eh? Què faríeu, si un dia a la vostra pàtria, a Espanya, hi hagués hagut una matança com la que ens van fer a nosaltres i que no l'haguéssiu poguda venjar mai perquè el país estava en mans d'un grup terrorista còmplice dels assassins? Això ens va passar a nosaltres: la gent d'Ante Pavelic va ser vençuda, però després els croats van prendre el poder a tot Iugoslàvia amb nous instruments: Tito i el Partit Comunista".

"Allí on hi hagi serbis, allò serà Sèrbia". Costava d'interrompre el discurs de Jovic amb preguntes, reflexions, matisos o suggeriments, perquè era un discurs molt apressat i monolític. L'única cosa que vaig apuntar és que jo no entenia com el seu moviment *txètnik* col·laborava tan estretament amb Milosevic que, al capdavant, era un comunista successor de Tito:

"Entre ells hi havia molta gent, però la majoria ja no hi són, al Partit Socialista. Quan es va desfer la Lliga Comunista se'n van anar amb els liberals i la gent de diners. A mi, no és que m'entusiasmi Milosevic, però haig de reconèixer que és un patriota, que fa molt per Sèrbia i, en aquesta fase de la lluita patriòtica, li hem de donar suport. A més, molts dels qui abans eren dins les Jovenuts Comunistes vénen ara aquí, a trobar respostes patriòtiques. No els podem tancar les portes".

El comentari sobre els joves va provocar somriures de complicitat i algun xiuxiueig entre els asseguts i els arrepenjats que es disposaven a consumir la segona tongada de cerveses. I Mirko Jovic es va anar acostant a la qüestió que ens havia portat fins a Stara Pazova:

"Hem format unitats sèrbies de voluntaris que fan missions especials. L'una és d'ajudar les dones i els nens que han començat a fugir d'Eslavònia, de Bazanja i de Srijen, les regions que van essent ocupades per la policia *ustaix*. I com que nosaltres som els continuadors de la tradició militar sèrbia, bategem les nostres unitats amb els noms dels gran herois serbis des de l'Edat Mitjana fins ara. Per exemple, el comando que porta el nom de Dusan Silni, l'emperador soldat més gran de tots els temps, és el que va actuar a Borovo Selo".

Finalment aquell era el moment que esperàvem: Jovic parlava de Borovo Selo, un poble d'Eslavònia, administrativament croat, però amb més de la meitat de població sèrbia, on feia dues setmanes hi havia hagut la primera matança de la guerra civil de Iugoslàvia. El dia 2 de maig a la nit, un comando *txètnik* va

Stipe Mesic. La maniobra de Sèrbia de blocar el nomenament de Mesic com a cap de la presidència iugoslava va trencar els pocs fils institucionals que encara vinculaven les parts enfrontades.

atacar l'autobús de la guàrdia nacional croata que anava a reforçar el destacament que hi havia a la casa de la vila de Borovo Selo. Van morir-hi tretze guàrdies croats i quatre civils.

"Ha estat la nostra primera missió gloriosa. Borovo Selo ara és sèrbia i continuarà essent sèrbia. Allí on hi hagi serbis, vius o enterrats, allò serà Sèrbia".

Vanjo estava molt nerviós, començava a traduir amb dificultats el discurs de Jovic i va aprofitar una pausa per disculpar-se i dir que havia d'anar a trucar per telèfon. L'entrevista es va donar per acabada i, ja al carrer, mentre carregàvem els estris a la furgoneta, un parell d'aquells nois de cabells llargs i d'aspecte entre *lumpen* i paramilitar se'ns van acostar per ensenyar-nos els escuts que havien arrencat dels uniformes dels guàrdies croats metrallats i morts a Borovo Selo. Mirko Jovic va fer un somriure de satisfacció.

Al cap d'un parell d'hores vam tornar a veure Mirko Jovic. Era davant mateix del Parlament federal iugoslau, on hi havia una gran manifestació patriòtica contra el possi-

Belgrad ha viscut la guerra des d'una distància ben propera. Molts dels seus joves van ser reclutats per anar al front.

ble nomenament de Stipe Mesic com a cap de la presidència. Entremig de banderes sèrbies, emblemes *txètnik*, himnes i crits contra els *ustaix*, Mirko Jovic acompanyava Vojislav Seselj bo i demanant ovacions per a ell. Aquell estrany professor d'universitat, ex-amic de Vuk Draskovic, i aleshores considerat el "guia" del moviment patriòtic serbi, havia de ser, dos anys després, líder del Partit Radical, l'organització feixista que, aliada amb els neostalinistes de Milosevic, formà la primera coalició "nacional-comunista" governant en un país europeu.

El liberal Ivan Djuric ho havia sentenciat: "Vojislav Seselj i Mirko Jovic són uns 'patriòtics' especials; són uns 'ducs rojos', els quals Milosevic, que és roig i alhora 'patriòtic', té interès de tenir contents i d'utilitzar com a força de xoc al carrer i als pobles. Però arribarà dia que creixeran tant que Milosevic mateix haurà de comptar amb ells per poder governar".

Molts dels despropòsits, cinismes i crueltats premeditades de la guerra dels Balcans i el relleu de personatges, com ara el psiquiatre "líder" serbi de Bòsnia, Radovan Karadzic o el "president" serbi de Krajina, Babic, no haurien estat possibles sense "l'eficàcia" de la coalició del *txètnik* amb els hereus serbis de Stalin.

SANDRA BALCELLS

Quants cops s'ha repetit aquesta imatge? Les forces militars d'interposició de l'exèrcit iugoslau sempre van afavorir els serbis, que eren més del 70% dels caps i dels oficials i que es van quedar amb tota la infraestructura.

JORDI PUJOL

Els soldats són la part activa de la guerra. Les seqüeles físiques i psicològiques són generalitzades.

Frontera de barricades. Vam decidir d'anar des de Belgrad a Zagreb travessant la regió d'Eslavònia i tenir l'oportunitat de veure què passava a la zona on hi havia hagut la matança de Borovo Selo. Vam col·locar rètols de "press", així en anglès, enganxats amb cinta americana als voltants de la furgoneta. L'expedició, la dirigia el productor Jordi Mas, càmera i volant, se'ls anaven reparant Joan Víctor i Antonio Novella, sempre pendents del que es pogués filmar, fins i tots des de dintre de la furgoneta, i jo anava discutint amb Vanjo el pla de treball: situacions que calia explicar i gent que valia la pena d'entrevistar.

A Vanjo, el preocupava la seva "doble nacionalitat", sèrbia i croata, que constava en el carnet d'identitat: si en algun control de carretera algú, serbi o croat, tenia ganes de buscar-li les pessigolles, les hi trobaria, segur. De tant en tant Vanjo feia plans optimistes de futur; així va sorgir una mena d'associació amb l'Antonio Novella per anar a fer submarinisme plegats aquell mateix estiu. La guerra va impedir tots aquells plans i mai més no hem tornat a veure Vanjo. Les últimes notícies que en tenia l'Antonio és que maldava per sortir de Sèrbia i emigrar a Austràlia.

De sobte la carretera era tallada per un tanc posat de través. Eren les unitats de l'exèrcit iugoslau que feien de força d'interposició, a la regió d'Eslavònia, entre els pobles ocupats pels serbis i la zona administrada pels croats. Ràpidament la càmera va enfocar l'objectiu, és a dir el tanc, però quan vam parar al control els soldats s'havien adonat que els havíem filmats i van exigir la cinta. El soldat responsable del control no era ni serbi ni croat, era d'Eslovènia, i, a ell, tot aquell conflicte li resultava una mica lluny. Així va acabar acceptant d'anar a buscar l'oficial per aclarir la qüestió de la cinta. Els deu minuts que va tardar a arribar l'oficial van servir per poder canviar la cinta que ens interessava per una altra, que és la que vam passar a l'oficial.

De fet aquelles forces militars d'interposició de l'exèrcit iugoslau sempre van afavorir els serbis, que eren més del 70% dels caps i dels oficials i que es van quedar amb tota la infraestructura. Com havia dit molt bé Petar Skundric, no va ser necessari cap cop d'estat.

La por encara feia que el poble de Borovo Selo s'estigués callat, amb els carrers totalment buits. Ningú no volia posar-se davant la càmera i menys encara parlar. El monopoli de la història del que havia passat, la tenien en aquells moments els vencedors *txètnik* que ocupaven la casa de la vila i que ens van assignar una mena de "guia turístic" que ens va ensenyar els trofeus: l'autocar cosit a bales

i els senyals de metralla a les façanes. Només un camperol, Vito Tanjuk, un home prou vell per a no tenir por, va gosar dir alguna veritat: "Si tot continua així, i no crec que res millori, els serbis d'aquí ens haurem d'unir a la mare pàtria Sèrbia. Sempre hem viscut en pau amb els croats, però no hi ha cap més solució. Ens amenacen que, per cada mort que tinguin, afusellaran dues famílies senceres".

Molts dels camins que porten als pobles i llogarets de la rodalia eren tallats per les barricades fetes amb carros, pedres i taulons de fusta. Vam decidir d'acostar-nos a una d'aquestes improvisades fronteres i demanar autorització per entrar amb la càmera al poble. Era dissabte i els milicians havien begut ja prou cervesa per mostrar-se, de primer, antipàtics i, després, amenaçants. No sols no vam passar la "frontera", sino que ens van sotmetre a una mena d'inspecció "antiespionatge" de la furgoneta i de tot el que dúiem a sobre mentre ens apuntaven amb els kalàixnikov amb gestos de titubeig deguts a l'excés d'alcohol.

Ens vam allunyar d'aquella zona i per la cartera que portava a Zagreb vam parar a dinar en una ciutat petita, que ens va semblar confortable i ben tinguda. En vaig anotar el nom: Vukovar. El dissabte 18 de maig de 1991 no podíem imaginar-nos que al cap d'uns mesos aquells carrers pintorescos serien muntanyes de runa cremada barrejada amb cadàvers. Va ser la conquesta de Vukovar pels serbis a sang i foc allò que féu evolucionar el nacionalisme de Vuk Draskovic a posicions més pròximes a identificar els drets dels pobles amb els dels ciutadans que en formen part.

Croàcia és diferent. A Zagreb, un cop ens hagué presentat la nostra intèrpret croata, Jovanka, Vanjo va decidir que era molt més segur de tornar a Belgrad amb tren que no pas d'arriscar-se amb autobús, on tenia més possibilitats de ser aturat als controls.

Quan tot just acabàvem de prendre contacte i de planificar la feina de l'endemà Jovanka va contestar a aquella mena de preguntes que es fan normalment: Què, i per aquí com van les coses?:

—Doncs no sé què dir-vos, no sé pas si es vivia més tranquil·lament amb els comunistes titistes d'abans, que tots sabíem qui eren, o amb els comunistes d'ara convertits al liberalisme, al nacionalisme i a la democràcia cristiana. Com a persona que treballa en el món de la cultura haig de dir que el règim de Franjo Tudjman limita la llibertat de consciència i d'expressió. Ja us n'adonareu".

I no hi vam trigar gaire, certament. L'endemà, 19 de maig, es feia el referèndum per a decidir la independència de Croàcia. Em

demanava qui podia gosar fer propaganda del "no" a la independència i fins i tot votar "no", veient aquell desplegament propagandístic institucional en favor del "sí", que criminalitzava i titllava de traïdor qui s'atrevis a qüestionar aquell gran esdeveniment patriòtic. La propaganda del "sí" cobria fins i tot algunes urnes i es podia veure a l'entrada i a l'interior de tots els col·legis electorals de Zagreb que vam visitar.

A Zagreb, que encara conserva, com Budapest, l'estil selecte i aristocràtic de l'imperi austro-hongarès, el clima de pre-guerra es

ARXIU

Franjo Tudjman, que ha tornat a guanyar les eleccions fa molt poc per un ampli marge, és un altre dels responsables de l'inici de la guerra balcànica. Malgrat les victòries militars i electorals que ha recollit, el president de Croàcia ha limitat la llibertat de consciència i d'expressió durant el període bèl·lic.

notava més que no pas a la capital sèrbia, Belgrad. Pel centre es veien grups de joves membres de la guàrdia nacional amb l'uniforme de campanya. Per als nostàlgics allò representava una mena de tornada als temps d'Ante Pavelic i dels *ustaix*.

Dobroslav Paraga tenia cara de nen i es considerava d'alguna manera hereu dels *ustaix*, tot i que les seves preferències, més que no pas alemanyes eren nord-americanes —vist el *pin* amb barres i estrelles que duia a l'americana—. Amb el temps Dobroslav Paraga va crear la seva pròpia fracció armada dins la guàrdia nacional croata perquè ell veia molt clars els objectius de la conquesta:

"Els límits històrics de Croàcia inclouen l'actual

república de Croàcia, les regions de Sandzak i Boka Kotorska i les regions de Bòsnia-Herzegovina. I no tenim intenció de negociar amb ningú sobre aquestes regions, que són patrimoni dels croats que hi viuen des de fa més de tretze segles".

Les paraules de Paraga poc abans d'anar a votar "sí" a la independència em van sonar també com un presagi dels pitjors. A la sortida d'una església una dona d'uns setanta anys ens va dir crispada i alterada que aquell era un dia meravellós: "A la fi, a la fi ens alliberem de tota aquesta xusma: serbis, *txètnik* i comunistes". Inevitablement em va venir al cap la cara serena, però trista i impotent, de la Ludmila, la funcionària que parlava castellà del Ministeri d'Afers Estrangers de Belgrad, que va repetir un parell o tres de vegades: "No vull ni pensar què passarà quan la guerra arribarà a Bòsnia-Herzegovina".

Llibert Ferri